

Reilu ruokamurros onnistuu kaikkien ruokajärjestelmän toimijoiden yhteistyöllä ja jämäkällä julkisella ohjauksella

JUST
FOOD

Reilu, kestävä ja
ilmastoviisas
ruokajärjestelmä

Ruokajärjestelmämme kärsii monista yhteen kietoutuneista kestävyysongelmista. Niiden ratkaisemiseksi tarvitaan koko ruokajärjestelmän perustavanlaatuisia muutosta, ruokamurrosta.

Jotta murros olisi reilu kaikille, tarvitaan

- kokonaisuutta katsovia politiikkayhdistelmiä, jotka tukevat innovaatioita ja siirtymää uuteen sekä purkavat kestäättömiä rakenteita ja toimintatapoja.
- sen varmistamista, etteivät murroksen haittavaikutukset muodostu liian raskaiksi millekään väestöryhmälle tai ruokaturvan kannalta keskeisille elinkeinoille ja toiminnoille. Yksittäisen politiikkakeinon reiluuutta voidaan parantaa lievittämällä ja hyvittämällä siitä aiheutuvia kohtuuttomia haittoja.
- koulutusta uusille aloille, uusittuja opintokokonaisuuksia ja neuvontaa. Kolmannen sektorin järjestöt ovat avainasemassa tukemassa alkutuottajia ja eri väestöryhmiä.
- aiemmasta oppivaa, entistä vahvempaa ja osallistavasti valmisteltua kestävä ruokajärjestelmän strategiaa ja sen pohjalta tehtävää hallituksen selontekoa.

Merkittäviin päästövähennyksiin tarvitaan samanaikaisia toimia ruokajärjestelmän eri murrospoluilla.

2050

70% vähennys

kasvihuonekaasupäästöissä huolehtien samalla ravitsemuksesta ja luonnon monimuotoisuudesta

2035

33% vähennys

Maankäytön muutosten murrospolku

Ruokajärjestelmän ilmastovaikutusten vähentäminen Suomessa edellyttää laajamittaisia toimia turvemaidella. Tehokkain vähennyskeino on turvemaiden poistaminen viljelystä, koska niillä syntyy lähes puolet ruokajärjestelmän päästöistä.

Ruokavaliomuutosten murrospolku

Ilmastovaikutusten pienentäminen edellyttää kotieläintuotteiden kulutuksen merkittävää vähentämistä niin, että samalla huolehditaan peltojen hiilivarannosta. Siirtyminen kasvi- ja kalapainotteisempaan, energiatarpeen mukaiseen ruokavalioon parantaisi ravitsemusta koko väestön tasolla.

Teknologiamuutosten murrospolku

Tuotantomenetelmien ja energiankäytön muutokset auttavat myös vähentämään ruokajärjestelmän kasvihuonekaasupäästöjä. Uudet ruoka-innovaatiot ja arvoketjut auttavat koko ruokajärjestelmää uusiutumaan.

Kannustetaan ja mahdollistetaan erilaisten toimijoiden kokeiluja ja helpotetaan ilmastoviisaiden innovaatioiden leviämistä

Julkisen innovaatiotuen on oltava erilaisten toimijoiden saavutettavissa, ja rahoitusta tulee kohdentaa yhteiskuntaa laajasti hyödyttävälle hankkeille. Elintarvikelainsäädäntöä ja lupaprosesseja sujuvoittamalla ruokainnovaatioiden syntyä voidaan edistää ja niiden määrää kasvattaa. Pienemmät toimijat tarvitsevat tukea ja ohjeistusta rahoituksen ja lupien hakemiseen päästäkseen samalle viivalle hyvin resursoitujen suurempien yritysten kanssa.

Politiikkatoimet	Vastuutahot
Ilmastopäästöjen ja ilmastoviisaiden viljely- ja tuotantomenetelmien tutkimus, kehitys ja seuranta	SA, yliopistot, tutkimuslaitokset, MMM, Hiilestä kiinni -ohjelma
Elintarvikelupasäädännön sujuvoittaminen sekä pienten ja aloittavien yritysten tuki	EU, MMM, Ruokavirasto, TEM
Riskirahoituksen kehittäminen ja saatavuuden parantaminen	Yksityiset pääomarahastot, Ilmastorahasto, Finnvera, Business Finland, Suomen Teollisuussijoitus Oy, SITRA
Kasviproteiiniarvoketjujen kehittäminen, investoinnit kasvinjalostukseen ja kasviproteiinijakeiden jatkojalostukseen	VM, MMM, TEM, yritykset, Boreal, tutkimuslaitokset
Julkiset innovatiiviset hankinnat	Valtion hallinto, kunnat, yritykset
Tuuppaus kestävämpiin valintoihin kaupoissa, ruokapalveluissa ja ravintoloissa	Kaupat, ruokapalvelut, ravintolat
Terveys- ja ympäristömerkintöjen yhtenäistäminen	EU, MMM, YM, yritykset, kaupat

Luovutaan kestävämmistä toimintatavoista ja rakenteista huomioiden tilakohtaiset ja alueelliset erot sekä ihmisten erilaiset valmiudet ja mahdollisuudet

Ruokajärjestelmän rakenteeseen ja toimintaan vaikuttaa markkinoiden lisäksi keskeisesti maatalouspolitiikka. Tällä hetkellä maataloustukijärjestelmä ennemmin ylläpitää kuin uudistaa aktiivisesti olemassa olevia tuotantorakenteita. Pinta-alaperusteiset tuet kannustavat pitämään peltoa viljelykäytössä ja tukien piirissä yli nykyisen suuruisen tuotannon tarpeen. Poliittikkauudistuksiin tarvitaan pitkäjänteistä työtä ja poliittista painetta, jotta ristiriitaisista kannustimista voidaan luopua.

Turvemaiden päästöjen vähennykseen tarvitaan muutoksia sekä EU:n maatalouspolitiikassa että kansalli-

Yksittäisten innovaatioiden lisäksi uusien kasvipohjaisten arvoketjujen kehittämiseen tarvitaan kokonaisvaltaista otetta. On investoitava sekä satovarmojen kasvien jalostukseen että kasviproteiinijakeiden jatkojalostukseen. Näin myös alkutuotannon mahdollisuudet uusien kasvilajien ja -lajikkeiden tuottamiseen paranevat.

Kaupan ja elintarviketeollisuuden on ohjattava ja tuettava erilaisilla valmiuksilla varustettuja kuluttajia kestäviin ruokavalintoihin nykyistä rohkeammin. Tuotesijoittelu, valikoimasuunnittelu, hyllymerkinnät, mainonta, tieto, digitaaliset sovellukset ja tuotekehitys kuuluvat kaupan ja teollisuuden keinovalikoimaan. Ympäristö- ja terveysväittämiä koskevien pakkausmerkintöjen yhtenäistäminen auttaa yhdenmukaistamaan kuluttajaviestintää ja parantamaan koko tuotantoketjun toimintaa.

Uuden pellon raivauksen lopettaminen turvemaiden muokkauksen vähentäminen ja pohjaveden pinnankorkeuden nostaminen, heikottuottoisten turvemaiden viljelystä luopuminen sekä joidenkin turvepeltojen ennallistaminen, metsittäminen tai kosteikkometsittäminen ovat tärkeitä päästövähennyskeinoja. Turvepeltojen käyttömuutoksiin liittyy merkittäviä reiluuskysymyksiä sekä tilakohtaisesti että alueellisesti. Siksi tarvitaan monipuolisia, alueelliset erot huomioivia ohjauskeinoja. Viljelystä luopuminen voidaan aloittaa heikompiuottoisilla turvepelloilla ja Etelä-Suomessa, jossa turvemaiden rooli on vähäisempi. Koska nykyinen tukijärjestelmä kannustaa turvemaiden pitämiseen viljelyssä, tarvitaan turvepeltojen viljelystä ja vastaavista tuista luopuville tulonmenetyksen korvausta. Esimerkiksi määräaikainen tuki turvemaan viljelystä luopumiselle antaisi viljelijälle mahdollisuuden sopeutua tulonmenetykseen ja muuttaa tilan toimintaa. Päästövähennysten rahoituksessa yksityisellä sektorilla voisi olla nykyistä selkeämpi rooli, mikä laajentaisi vastuuta ruokajärjestelmän toi-

mijoiden kesken. Uudenlaisten viljelytapojen käyttöön-
otto edellyttää koulutusta ja neuvontaa.

Maatalouden kannattavuuden parantaminen ja mark-
kinoiden reilu toiminta on tärkeää. Viljelijät kokevat
vallitsevan markkinatilanteen epäoikeudenmukai-
seksi, koska tuotantokustannusten nousua voidaan
vain rajallisesti siirtää tuotteiden hintoihin. Heikko
kannattavuus hidastaa tai jopa estää muutokset ja
uuteen tarttumisen maataloilla. Kannattavuus voisi
parantua, jos esimerkiksi ruokajärjestelmän kaikki
toimijat osallistuisivat maatalouden ilmastotoimien
kustannusten kattamiseen tai alkutuottajat saisivat
korvauksen tuottamastaan ympäristölisäarvosta.

Samoin tarvitaan ruokamarkkinoiden käytäntöjen
ja voimasuhteiden reiluuden seurantaa sekä toimia
epäreilujen käytäntöjen kitkemiseksi.

Terveelliseen ja kestäväan ruoan kulutukseen voidaan
kannustaa myös verotuksella. Elintarvikeryhmien
terveys- tai päästöpohjaisen verotuksen suunnittelussa
on huomioitava ruoan hinnan nousun mahdolliset
sosiaaliset vaikutukset ja kompensoitava ne tarvit-
taessa sosiaalipoliittisilla toimilla. Yksi vaihtoehto
on tuoreiden hedelmien ja kasvien arvonlisäveron
alentaminen, mikä kannustaisi terveellisten ja ympä-
ristöystävällisten tuotteiden käyttöön.

Politiikkatoimet	Vastuutahot
Ympäristölle haitallisten ja ristiriitaisten maataloustukien purku	MMM, YM, EU
Tilojen tarpeet huomioivat joustavat tukiratkaisut uusiin viljelymenetelmiin kannustettaessa	MMM, Ruokavirasto
Taloudelliset kannustimet turvemaiden päästöjen hillintään tai niiden käytöstä luopumiseen	MMM, yritykset, kuluttajat
Alkutuotannon kannattavuuden parantaminen	Kauppa, elintarviketeollisuus, tuottajat, elintarvikemarkkinavaltuutettu
Päästö- ja terveysterveysteinen elintarvikkeiden verotus	VM

Tuetaan siirtymää uuteen varmistuen, että kaikki pysyvät mukana

Siirtymää tukevien politiikkatoimien haittojen vä-
hentäminen ja hyvittäminen muodostavat vain osan
ruokamurroksen reiluuden edistämiskeinoista. Katse
on suunnattava myös haittojen ennaltaehkäisyyn sekä
erilaisten toimijoiden muutosvalmiuksien vahvista-
miseen. Uusi osaaminen auttaa luopumaan vanhoista
toimintatavoista oikeudenmukaisemmin. Oiva esi-

merkki ennaltaehkäisevästä sosiaalipoliitikasta on
suomalainen kouluruokajärjestelmä, joka myös tukee
valmiuksia kestävämmän ruokavalion omaksumi-
seen. Ruokavaliomuutoksen kohdalla koko väestön
tiedollisten ja taidollisten valmiuksien kehittäminen
on tärkeää. Väestöryhmien ravitsemusta seuraamalla
haavoittuvat ryhmät voidaan tunnistaa ja tarvittavia
toimia, kuten elintarvikkeiden täydentämistä, osa-
taan räätälöidä oikein. Väestöryhmittäinen tieto on
tärkeää myös sosiaali- ja terveysterveystoimien
suunnittelussa. Ruokapuheen monipuolistaminen
on avainasemassa ruokavaliomuutoksiin liittyvien
vastakkainasettelujen purkamiseksi.

Politiikkatoimet	Vastuutahot
Siirtymäajat ja -tuet	MMM
Ruoka- ja maatalousalan opetuksen ja koulutuksen uudistaminen ja neuvonta	Maatalous- ja ruoka-alan oppilaitokset ja yliopistot, neuvontajärjestöt, esim. ProAgria
Ruokakasvatus ja kuluttajien toimintavalmiuksien parantaminen	OPH, kuntien opetustoimi, peruskoulut, toisen asteen oppilaitokset, järjestöt
Ympäristönäkökulma laajemmin mukaan kansallisiin ravitsemussuosituksiin	Valtion ravitsemusneuvottelukunta, Pohjoismainen ministerineuvosto
Ympäristönäkökulman sisältävien ravitsemussuositusten jalkauttaminen	Valtion ravitsemusneuvottelukunta, THL, kunnat, ruokapalvelut, sosiaali- ja terveysterveystoimet, järjestöt
Sosiaaliturva	STM, Kela
Ravitsemus- ja terveysterveystoimien seuranta, riskien arviointi ja ravitsemus- ja terveysterveystoimien jatkotoimien suunnittelu	STM, MMM, THL, Ruokavirasto, Tulli, Valtion ravitsemusneuvottelukunta

Suomeen tarvitaan vahva kestävän ruokajärjestelmän strategia

Reiluun ruokamurrokseen tähtäävä politiikka tarvitsee tuekseen vahvan tulevaisuuskuvan ja tarkentuvaa tietoa kestävästä ruokajärjestelmästä. Ruokajärjestelmän eri osien toimia on tärkeä tarkastella yhdessä ja suhteessa toisiinsa. Tämä vaatii myös entistä enemmän poikkihallinnollista yhteistyötä ja politiikan lyhyen ja pitkän aikavälin vaikutusten arviointia. Tarkastelun oivia apuvälineitä ovat reilun ruokamurroksen periaatteet ja kriteerit.

Politiikkayhdistelmien avulla murros-politiikan epäreiluksi koettuja vaikutuksia voidaan lievittää ja reiluutta parantaa.

Kestävä ruokaturva on osa kokonaisturvallisuutta. Ruokaturvan syntymisen varmistaa hyvin toimiva, reilu ja kestävä ruokajärjestelmä, jota tukee hyvinvointivaltion sosiaalipolitiikka. Suomeen tarvitaan aiemmasta oppiva, entistä vahvempi ja osallistavasti rakennettu kestävä ruokajärjestelmän strategia ja sen pohjalta tehtävä hallituksen selonteko. Strategian ytimen muodostaa reilu siirtymä kestäväan ja terveelliseen ruokajärjestelmään. Tässä Suomi voi toimia edelläkävijänä Euroopassa.

Strategian valmistelun tulee olla poikkihallinnollinen ja koko ruokajärjestelmän, myös alueelliset toimijat, kuluttajat, järjestöt ja haavoittuvat ryhmät osallistava.

Uuden strategian pitää ottaa kantaa myös ruokajärjestelmän hallinnointiin: millä menettelyillä saavutettaisiin nykyistä parempi koordinaatio ja johdonmukaisuus ruokasektoria ohjaavien eri politiikkojen kesken sekä mahdollisuus politiikkayhdistelmien käyttämiseen. Strategiaan kannattaa rakentaa alueellinen ulottuvuus, jotta eri alueiden vahvuudet ja haasteet tulevat näkyviksi. Alueelliset ohjelmat auttavat asettamaan etusijalle kunkin alueen omat kehittämisen kohteet ja suuntaamaan tarvittavat resurssit osaamisen kehittämiseen ja työllisyyteen.

Koska monet ruokajärjestelmän haasteet ovat maailmanlaajuisia, tarvitaan myös rajat ylittävää yhteistyötä, joka tähtää kansainvälisiin sitoumuksiin kestäväan ja reilun ruokamurroksen edistämiseksi.

Reilu, kestävä ja ilmastoviisas ruokajärjestelmä

Just Food Policy Brief
Politiikkasuosituksia reiluun ruokamurrokseen • lokakuu 2022:

Reilu ruokamurros onnistuu kaikkien ruokajärjestelmän toimijoiden yhteistyöllä ja jämäkällä julkisella ohjauksella

Kirjoittajat:

Minna Kaljonen, Kaisa Karttunen, Suvi Huttunen, Teea Kortetmäki, Annika Lonkila, Jyrki Niemi, Laura Paalanen, Ari Paloviita, Jani Salminen, Marjatta Selänniemi, Liisa Valsta

Layout: Satu Turtiainen, SYKE

Helsinki 10/2022

ISBN 978-952-11-5520-8 (PDF)
ISBN 978-952-11-5521-5 (nid.)

Lisätietoja:

Kaljonen, M., Karttunen, K., Kortetmäki, T. (toim.) 2022. Reilu ruokamurros. Polkuja kestäväan ja oikeudenmukaiseen ruokajärjestelmään. Suomen ympäristökeskuksen raportteja 38/2022. Suomen ympäristökeskus, Helsinki.

www.justfood.fi

[@justfood-stn](https://twitter.com/justfood-stn)